

**1920-1946 Yılları Arasında Siirt Yöresinde Seçilmiş veya Seçilmeye Namzet Mebus Adayları
Bağlamında Siyaset**

*Politics in the Context of Deputy Candidates Elected or Potential to be Elected in the Siirt Region
Between 1920 and 1946*

Hikmetullah SEVİNÇ

Milli Eğitim Bakanlığı, Siirt, Türkiye

Ministry of Education, Siirt, Türkiye

ORCID: 0000-0002-8274-792X | Email: hikmetullahsevinc@gmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Cite as/Atıf: Sevinç, H. (2023). 1920-1946 yılları arasında Siirt yöresinde seçilmiş veya seçilmeye namzet mebus adayları bağlamında siyaset. *Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 79-100.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 15.11.2023 **Kabul Tarihi / Accepted:** 14.12.2023

Yayın Tarihi / Published: 30.12.2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December 2023

Cilt/ Volume: 3 Sayı/ Issue: 2

Sayfa / Pages: 79-100

İntihal / İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two reviewers and confirmed to be plagiarism-free.

Yayıncı / Published by: Siirt Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi / Siirt University Faculty of Arts and Sciences

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Hikmetullah SEVİNÇ). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

* Bu çalışma yazarın "İttihat ve Terakki Deneyiminden Halk Fırkası'na: Siyasal Örgütlenmenin Taşrada Uygulanması (1913-1946): Siirt Örneği" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Öz

Bu çalışmada Siirt yöresinin Kurucu Meclis döneminden tek partili siyaset anlayışının hâkim olduğu döneme uzanan süreçte seçilmiş veya seçilmeye aday mebus adaylarından hareketle Siirt yöresinin siyasi ve sosyolojik durumu ifade edilmeye çalışılmıştır. Çalışma, genel olarak arşivden ilk defa çıkarılan ve adaylık başvuruları için kullanılmış olan hüsn-ü hâl tercümelemleri ışığında sürdürülmeye çalışılmıştır. Bununla beraber 1937-1946 arası döneme ait Siirt gazetesi nüshaları ile yöreyle alakalı diğer kaynaklarından da yararlanılmaya çalışılmıştır. Siirt özelinde siyasal ve sosyolojik atmosfer özetlenecek olunursa, Milli Mücadele Dönemi'nden itibaren ülke genelinde başlayan siyasal ve sosyolojik değişimler Siirt yöresinde de karşılık ve uygulama alanı bulmuşlardır. Elde edilen bilgiler ve belgeler değerlendirilerek tek parti iktidarı döneminde Siirt'in siyasi yapısı açıklanmaya çalışılmış böylece Siirt yöresinin siyasal ve sosyolojik durumu da çalışmaya dâhil edilerek özgün bir çalışma elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın yöntemine bakıldığında seçilmeye talip aday adayları ile bu adayların seçim faaliyetleri, yapılan seçimler ile bu seçimlere ait sonuçlar gibi konularda sayısal verilerden de yararlanılarak çıkarımlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Arşiv taramaları sonucunda elde edilen bu bilgiler yazılı olarak açıklanmaya çalışılırken aynı zamanda sayısal istatistiklere de yer verilerek, objektif bir biçimde ve bilimsel etik kuralları dâhilinde tablolarla sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tek parti dönemi, Siirt mebus adayları, Siirt, Cumhuriyet, Siirt seçimleri.

Abstract

In this study, the political and sociological situation of the Siirt region has been tried to be expressed, based on the parliamentary candidates who were elected or candidate to be elected in the period extending from the Constituent Assembly period to the period when the single-party political approach dominated. The study has been tried to be carried out in the light of good-natured translations, which were generally extracted from the archive for the first time and used for candidacy applications. In addition, an attempt was made to benefit from Siirt newspaper copies from the period between 1937 and 1946 and other sources related to the region. If the political and sociological atmosphere in Siirt is summarized, the political and sociological changes that started throughout the country since the War of Independence have found a response and application area in the Siirt region as well. By evaluating the information and documents obtained, the political structure of Siirt during the single-party government period was tried to be explained, thus an original study was tried to be obtained by including the political and sociological situation of the Siirt region into the study. Considering the method of the study, it was tried to reach inferences by making use of numerical data on issues such as candidates aspiring to be elected, their election activities, the elections held and the results of these elections. While trying to explain this information obtained as a result of archive searches in writing, numerical statistics were also included and it was tried to be presented objectively and in tables within the rules of scientific ethics.

Keywords: Single party era, Siirt deputy candidates, Siirt, Republic, Siirt elections.

Giriş

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşundan Yeni Türk Devletinin kuruluşuna kadar kapsayan süreçte değişim ve yenilikler aşamalı ve sancılı olmuştur. Tazimat Döneminden itibaren başlayan yenileşme hareketleri siyasal açıdan ciddi deneyimler kazanılmasını sağlamıştır. Merkezdeki bu deneyimler bir domino taşı etkisiyle memleketin dört yanında etkisini göstererek ülkenin siyasi gelişimine katkı sunmuştur. Resmin bütününe bakıldığında ise ileride kurulacak olan Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal rejiminin oluşmasına da temel teşkil etmiştir.

Değişimlerin ve özellikle de siyasal değişimlerin sancılı olduğu yazının başında belirtilmiştir. Ülkenin genel manada yaşadığı siyasi ve ekonomik sıkıntılar diğer sıkıntılarla da birleşerek en ücra köşelerdeki taşra merkezlerinde de hissedilmiştir. Siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri açısından geri kalmış şark illerinde bu sıkıntılar daha ciddi bir şekilde hissedilerek halk üzerinde ağır travmalar meydana getirmiştir. Çünkü sosyal devlet anlayışının en temel gereklerinden olan sosyal hizmetler dahi sekteye uğramış ve uzun süre imkânsızlıklarla uğraşılmasına neden olmuştur. Siirt ili de hem jeopolitik konumu hem de siyasal temsil konusunda geri kalmışlığın acısını uzun bir süre hissederek ciddi sorunlarla uğraşmak durumunda kalmıştır. Öyle ki yapılan bazı yenilikler ve değişimler Siirt halkı tarafından coşkuyla karşılanmış ve yöre halkında ciddi bir motivasyon oluşturmuştur. Çünkü Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'li yılların sonuna kadar uzanan süreçte Siirt yöresindeki sorunlar incelendiğinde yol, su, elektrik, temizlik, salgın hastalıklar gibi ciddi sorunlarla mücadele edildiği anlaşılmaktadır (*Siirt gazetesi*, 1939). O dönem Siirt'ten seçilen mebusların özgeçmişlerine ve çalışmalarına bakıldığında Siirt ilinin geri kalmışlık konusundaki olumsuz durumuna yapıcı bir katkıde bulunabildikleri söylenemez. Bu açıdan seçilmiş mebuslar kadar mebusluk konusunda namzet olan aday adayları da sundukları hal tercümelerinde Siirt'in çok renkli ve donanımlı memleket sevdalıları olmalarına rağmen gerekli desteği göremediklerinden bahsederek mebus olarak seçilemediklerini, tüm bunların bir sonucu olarak memleket sorunlarının uzunca bir süre devam ettiğini ifade eden yakınmalarda bulunmuş oldukları görülmüştür.

Bu dönemle ilgili önemli olan önemli hususlardan biri de Siirt özelinde memleketin okuryazarlık profilinin ve kültür düzeyinin arşiv vesikaları sayesinde ortaya çıkarılması ve derinlemesine analizleri yapılarak gelecek kuşaklara aktarımının sağlanması olmuştur. Çalışma yapılırken ciddi bir literatür araştırması yapılmış olup bölge ile ilgili ortaya konan tüm çalışmalar ve tezlerin yanı sıra devlet arşivlerinden de yararlanılarak objektif ve bilimsel bir çalışma ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın geneline bakılacak olunursa merkezdeki siyasal değişimin taşradaki yansıması özetlenmeye çalışılmış olup Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve sonrasındaki tek partili siyasal zemine uzanan süreç ile bu sürecin meşruiyet kaynakları ortaya konmaya çalışılmıştır. Her ne kadar çalışmamızın çıkış noktası siyaset ve aday adayları olsa bile bunların analizinde ülkenin yaşadığı siyasal değişimler ve bu değişimlerin taşradaki yansımaları ortaya çıkarılmıştır. Örneğin Milli Mücadele Dönemi'nde ülke Ulusal Kurtuluş Savaşı ile mücadele ederken çaresiz Siirt halkı da Millî Mücadele'ye destek için çeşitli zamanlarda Ankara Hükümeti'ne destek telgrafları çekmiş ve yoğun katılımlı mitingler düzenleyerek Milli Mücadele'de tarafını belli etmiştir. Hatta o dönemde bölgede meydana gelen eşkıyalık faaliyetlerine karşı da halk, elinden geldiğince karşı koymaya çalışmıştır (Obuz, 2017b).

Ülke kurulup Cumhuriyet ilan edildikten sonra Siirt Halkını temsil için seçilen milletvekillerinin profiline baktığımızda elde edilen bilgilere göre milletvekillerinin genelini ülke siyasetinin gelişiminde ve memleket sıkıntılarının giderilmesinde ciddi bir katkı sağlamadıklarını hatta bazılarının mecliste konuşmasının dahi olmadığını görmekteyiz. Bu duruma bir tepki olarak milletvekilliği için namzet gösterilmek isteyen aday adaylarının da bu durumdan şikâyet edişleri ile seçilmeleri halinde memleket için yapacaklarına inandıkları çalışmalarını ifade ettikleri belgeler, arşiv kayıtlarından objektif bir şekilde derlenerek çalışma tamamlanmaya çalışılmıştır.

1. Siirt'in Sosyal, Kültürel ve Siyasal Geçmişi

Siirt'in siyasal gelişim sürecini yorumlayabilmek için birbirini etkileyen ya da tetikleyen faktörlerin beraber değerlendirilmesi gerekmektedir.

Siirt şehri, kadim bir geçmişe sahip olmasına karşın bulunduğu coğrafi konum itibarıyla Med, Pers, Emevi, Abbasi, Moğol, Selçuklu, Safevi, Mervani gibi çeşitli uygarlıkların hâkimiyetine girmiş

bunun sonucu olarak sık sık istilalara uğrayarak el değiştirmiştir (Seçkin, 2006). İslam orduları tarafından fethedilmeden önce siyasi ve askeri erklere sahip patrikler tarafından yönetilmekteydi. İslam orduları bölgeyi fethedince şehir Hz. Ömer tarafından dorudan El-Cezire'ye bağlanmıştır (Atalay, 1946). Yavuz Sultan Selim'in Safevi hükümdarı Şah İsmail ile 1514 yılında yaptığı Çaldıran Savaşı sonucunda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki çevre illerle beraber Osmanlıya katılmış olup Osmanlı merkezi yönetimi tarafından yapılan düzenleme ile Diyarbakır'a bağlı bir kaza haline getirilmiştir (Çelik, 2019). 1526 yılına ait tapu tahrir kayıtlarına da bakıldığında Siirt'in Diyarbakır beylerbeyliğine ait bir kaza olduğu anlaşılmaktadır (Demir, 2016). 1567 tarihli tahrir kayıtlarında da Sancak olarak anılmaya devam etmiş, 1631-1653 yılları arasında da Van Eyaletine bağlı bir kaza olarak devam etmiştir (Demir, 2016). Ünlü seyyah Evliya Çelebi de 1655 tarihli gezi notlarında Siirt'i merkezden atama yapılan sancaklar arasında saymıştır (Yılmaz, 2019).

1821 yılına ait elde edilen veriler de Diyarbakır vilayetine bağlı Is'ird kazası olarak devam eden Sancak bu durumunu 19. Yüzyılın son çeyreğine kadar devam ettirmiştir (Zeydin & Yıldız, 2006).

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra 1846'da yapılan idari düzenlemeye göre Siirt'e "kaza" statüsü verilerek kaymakamlık tarafından idare edilmeye başlanmıştır (Demir, 2016).

1852 yılında Kenan Paşa'nın Siirt'e atanmasıyla birlikte Kenan Paşa Siirt kazasının ilk kaymakamı olarak kayıtlara geçmiştir (Seçkin, 2006). Kaymakamlık statüsü de 1866 tarihli düzenleme neticesinde mutasarrıflık olarak değiştirilmiştir. Siirt'in ilk mutasarrıfı merkezden atanan Kamil Bey olmuştur (Altun, 2020). Daha sonra hicri 1298/ Miladi 1881'de Diyarbakır vilayetinden alınarak Bitlis vilayetine bağlanan bir liva haline getirilmiştir (Kucak, 2016). Siirt'in bağımsız sancak olması ise 26 Eylül 1920 tarihli oylama sonucunda kabul edilmiş olup 28 Şubat 1921 tarihli Ceride-i Resmiye (Resmi Gazete)'de "Siirt sancağının müstakilen idaresine dair kanun" başlığıyla tamamlanmıştır (Obuz, 2017b). Bu gelişim ve değişim süreci aslında devletin bozulan merkezi otoritesini tesis etmeye çalışmanın bir sonucu olduğu kanısı uyandırmaktadır.

Devletin idari anlamda zayıflamasından dolayı yaşanan değişimler Siirt livasında da kendini göstermeye başlamıştır. Her ne kadar bu dönemde payitaht olan İstanbul siyasette merkezi konumda olsa da oluşan ortam ve mevcut durumun neticesinde oluşturulan siyasal yapılanmalar Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar hissedilmeye başlanmıştır. İlerleyen süreçte devlet otoritesinin zayıflamaya başlamasıyla beraber devlet içinde, devletin bekâsına yönelik yerli ve yabancı bazı provokatif sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Bu dönemde yaşanan problemlerin temeline bakıldığında temelde merkezi otorite boşluğundan kaynaklanan misyonerlik, eşkıyalık gibi faaliyetler yer almaktadır (Atalay, 1946).

Siirt, I. Dünya Savaşı'nda her ne kadar bir savaş alanına dönüşmese de bağlı bulunduğu Bitlis vilayetinin Ruslar tarafından işgal edilmesi Siirt'te de ciddi manada sıkıntılar yaşanmasına sebep olmuştur. İşgale uğrayan Bitlis'in yönetim kademesi ile devlet memurları dahi Siirt'e taşınarak devlet işleri Siirt sancağında görülmeye başlanmıştır (Obuz, 2017b).

Bu sıkıntılı süreç içerisinde Diyarbakır'da kolordu komutanı olarak görev yapan Mustafa Kemal'in 9 Nisan, 5 Mayıs ve 27 Kasım 1916 tarihlerinde Siirt'i 3 kez ziyaret etmesi oldukça önemlidir. Mustafa Kemal Paşa'nın Siirt'e yaptığı ziyaretler Siirt halkının ona sevgi hissetmesini ve güven duymasını sağlamış aynı zamanda da Siirt halkının Milli Mücadele Dönemi'nde Mustafa Kemal'in yanında yer almasına ve Milli Mücadele'ye destek vermesini sağlamıştır (Seçkin, 2006).

Memleketin durumunu görüşmek üzere Mustafa Kemal Paşa'nın Siirt'te yaptığı ziyaretler semeresini vermiş bunun göstergesi olarak da Siirt'ten bazı aşiret reisleri, ağalar ve kanaat önderleri toplanarak işgalci Ruslar, Ermeniler ve diğer itilaf kuvvetlerine karşı ülke savunmasında aktif olarak yer almışlardır. Örnek verecek olursak işgale karşı koyanlardan Kurtalan'daki Pencinar Aşireti Reisi Bişare Çeto'nun Ruslara karşı savaşırken şehit olmasıdır. Aynı bölgedeki Mâla Şeref Aşireti reisi, Mâla Aliye'den Yunus Ağa, Babosi Aşireti Reisi İsmail'e Davut, Şırnaklı Süleyman Ağa, Sıtka Aşireti Reisi Abdülmecid Ağa gibi isimler de bizzat cepheye yer alarak vatan müdafasına katılmışlardır. Siirt'in Dereyamaç köyünden olan Şerafettin de 2000 kişilik bir milis gücü ile cepheye katılmıştır (Obuz, 2017a; Yılmaz, 2019).

Yine Kurtalan civarındaki günümüz adıyla Kayabağlar (Zokayt) köyünden Şeyh Mahmut Sevgili de talebeleri ile beraber Hamidiye Alayları'nın yanında yer alarak Ermeni ve Rus birliklerine karşı savaşmıştır. Devam eden dönemde Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin patlak vermesi neticesinde "Brest Litovsk" Antlaşmasını imzalayan Ruslar bölgeden ayrılmışlardır. Rus tehdidinden sonra İngilizler şehre

bir askeri birlik yollamışlarsa da İngiliz birliği şehirde tutunamayarak birkaç gün içerisinde şehri terk etmek zorunda kalmıştır (Kılıççıoğlu, 1992).

I. Dünya Savaşı bittikten ve Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra ise bölge için yeni bir süreç olan Milli Mücadele Dönemi başlayacaktır. İtilaf kuvvetlerinin Mondros Mütarekesinin 7. Maddesine dayanarak yurdun çeşitli bölgelerini işgal etmesi ile beraber bölgede yeni bir sıkıntı da başlamış oluyordu. Çünkü bölgede Milli Mücadeleye destek verenlerin tam tersine yönetim boşluğunu ihanet için fırsata çeviren oluşumlar da yer alıyordu. Milli mücadele ruhuna aykırı olarak hareket eden ve Dahiliye Nezareti'nin 19 Şubat 1919 tarihli ve 74 sayılı kararı gereğince kurulan Kürdistan Teali Cemiyeti'nin bir şubesi de 8 Mayıs 1919'da Siirt'te açılmıştı (Atalay, 1946). Bu şekilde oluşturulan zararlı faaliyetlere karşı Milli Mücadeleyi başlatan Mustafa Kemal'in direktifleri ile her vilayette Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri oluşturulmaya başlanmıştır (Atalay, 1946).

Yukarıda ifade ettiğimiz direniş cemiyetlerine bakıldığında ise işgal döneminde işgalci kuvvetleri önlemek için Milli Mücadeleyi destekleyen, organize eden milis güçler şeklinde ortaya çıkmışlardır. “*Redd-i İlhak ve Müdafaa-i Hukuk*” adı altında birçok bölgede birbirinden bağımsız bir şekilde oluşturulmuşlardır. Meydana getirilen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Siirt şubesi de ivedi bir şekilde oluşturularak yönetim kadrosu da aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

“*Siirt eski müftüsü Halil Hulki (Aydın) Bey Başkanlığında Siirt'te Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Siirt'te kurulan cemiyetin kurucuları arasında, Ömer Atalay, Hamit Bay, Hamza Hilmi, Bekir Sıtkı ve Abdülkerim Bey yer aldılar* (Atalay, 1946; Demir, 2016).”

Bu yararlı cemiyetler Erzurum ve Sivas kongreleri sonucunda Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olarak birleştirilmişlerdir (Güneş, 1997). Bu birliktelik neticesinde cemiyetin sevk ve idaresi için oluşturulan Heyet-i Temsiliye'nin başkanlığına da Mustafa Kemal Paşa seçilmiştir (Güneş, 1997).

Siirt Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti oluşturulduktan sonra cemiyet, çalışmalarına hemen başlamıştır. İçerde Kürt Teali Derneği sorunuyla uğraşırken dışarıda ise işgallerin haksızlığını duyurmak için çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Siirt Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti her şeyden önce hem Mustafa Kemal'e hem de Kurtuluş Savaşı'na bağlı bir oluşum şeklinde faaliyetlerine başlamıştır.

Örneğin cemiyet adına Ömer Atalay, Şeyhülislam Dürrizade'nin milli mücadele aleyhine verdiği Halep'teki fetva'nın bağlayıcı olmadığını bildirip Ankara Müftüsü Rıfat Efendi (Börekçi)'nin Milli Mücadele lehine yayınlamış olduğu fetvayı desteklediğini açıklamıştır (Atalay, 1946; Demir, 2016; Obuz, 2017a).

Bölgedeki Kürt Teali Cemiyeti'nin kapatılmasında da yine Siirt Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çalışmaları etkili olmuştur. Ayrıca cemiyet Milli Mücadele'ye destek olmak ve direniş bilincini kazandırmak için Siirt'te Hikmet Bey (Yavuz) önderliğinde çeşitli protesto mitingleri düzenlenmiş ve Temsil Heyeti'ne telgraflar çekerek milli mücadelede taraflarını belli etmişlerdir (Atalay, 1946; Obuz, 2017a).

Yine Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'da 23 Temmuz'da yapmayı planladığı 23 Temmuz -7 Ağustos 1919'da tarihli Erzurum Kongresi'ne de Siirt'i temsilen Müftü Naibi Hacı Hafız Mehmet Efendi, Hilmi Efendi (Çorapsız) ve Müderris Hacı Hafız Mehmet Cemil (Aydın) Efendi seçilip kongreye katılım sağlamışlardır.

Cemil (Aydın) Bey, toplantıya ancak 5 Ağustos'ta katılabiliştir. Cemil Bey kongrenin kapanışında da Kur'an-ı Kerim tilaveti okuduktan sonra Siirt'e geri dönmüştür (Obuz, 2017a).

Eruh'tan da cemiyet reisi ve Eruh müftüsü Muhiddin, Şırnak kazası Reisi izzet Süleyman, Şırnak Belediye Reisi Hakkı ve diğer eşraftan şahsiyetler Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aşağıdaki telgrafi yollayarak Milli Mücadele'ye her türlü desteği vermeye hazır olduklarını belirterek meclise ve Milli Mücadele'ye bağlılıklarını bildirmişlerdir (Altun, 2020; Atalay, 1946; Obuz, 2017a).

Telgraf Çıkış yeri: Siirt

Numara: 978

Tarih: 16 Kasım 1919

“*Hariciye Nezareti'ne,*

Mütareke şartlarına ve uluslararası hukuka aykırı olarak Fransız Hükümeti tarafından işgal edilen Antep ve Maraş livalarında kanun, adalet ve medeniyetin asla kabul edip uygun görmediği bir şekilde kutsal varlıklarımıza tecavüzde bulunmaktadır. İslam dünyasının yüreğini parçalayacak derecede Müslüman kadınlara saldırdıkları, her Osmanlı ferдинin gönülden bağlı olduğu Osmanlı sancağını dinî ve resmî mekânlarımızdan açık açık indirmeye çalıştıkları haberi, hayatları boyunca görmedikleri acımasız zulümlerle çırpınan Müslümanların kalplerinde ayrı bir yara açmıştır. Medeniyet iddiasında olan Fransızların insanlık dünyası tarafından da nefretle karşılanan bu saldırısını tüm varlığımızla protesto ediyor, adaletin gereklerini yapmaya çağırıyoruz.”

Mustafa Kemal de milli mücadele bilinci kazandırmak ve işgalci devletlere karşı birlik ve beraberliği sağlamak adına bölgenin ileri gelen aşiret reisleri ve kanaat önderlerine 13 Ağustos 1919'da telgraf çekerek destek istemiştir (Altun, 2020).

Sakarya Meydan Muharebesi'nin başarıyla atlatılması nedeniyle Siirt müftüsü Ömer Niyas ve Siirt Belediye Reisi Hamit imzasıyla 16 Ağustos 1921'de Büyük Millet Meclisine tebrik telgrafı çekilmiştir. Telgrafta Ulu Camii önünde binlerce kişinin katılımıyla kutlama yapıldığı ifade edilmiştir (Atalay, 1946).

Vatan savunmasında böylesine olumlu gelişmeler yaşanırken olumsuz durumlarda yok değildi. 1920 yılının mayıs ayında Garzan çevresinde “Hıdranlı” aşireti reisi Hüseyin Paşa tarafından Kürt Teali Cemiyeti'ne ait olduğu sanılan bir beyanname dağıtılarak itilaf devletlerinin Paris Barış Konferansı kararlarına göre bölgede Kürdistan devleti kurulacağı ve bunun için hazır olunması gerektiğini içeren yazılar dağıtılmıştır. Bu isyan bildirisine Pencinar aşiretinden Cemil Çeto 300 adamıyla isyan başlatarak olumlu yanıt vermiştir. Halbuki bölümün başında da belirtildiği üzere abisi Beşar Çeto'nun Ruslara karşı savaşıırken şehit düştüğü belirtilmiştir (Obuz, 2017a).

Cemil Çeto, devleti bir süre uğraştırdıktan sonra 7 Haziran 1920'de 4 oğlu ile beraber teslim olmuştur (Olgun, 2017). Sonrasında ise 1926'da İstiklal Mahkemeleri'nce idama mahkûm edilip idam edilecektir (Obuz, 2017a).

Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin İstanbul Hükümeti tarafından kapatılmasının ardından Mustafa Kemal Paşa 19 Mart 1920'de bir bildiri yayımlayarak Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ni yönetecek meclis oluşturulacağı belirtilmiştir. Ayrıca bu meclise yeni seçilen vekillerin yanı sıra Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nden mebus seçilenlerin de katılabilecekleri de ifade edilerek bütün mebusların katılımı amaçlanmıştır (Ateş, 1998).

Bu dönem Siirt'ten temsile giden vekiller Mustafa Sabri Bey (BAYSAN) ve Hacı Nuri Bey (BAYAM) Mustafa Kemal'in yanında bir tutum sergilemiş ve kurucu meclis çatısı altında birinci grupta yer almışlardır (Altun, 2020).

Süreç tamamlandıktan sonra Cumhuriyet'in ilk yıllarında yörenin demografik yapısı incelendiğinde 28 Ekim 1927 tarihli ilk nüfus sayımına göre Siirt nüfusunun 102.433 olduğu anlaşılmaktadır. 1935 sayımında 127.518 ve 1940 sayımlarında ise nüfusun 146.522'ye çıktığı görülmektedir (Aslan, 2017).

1.1. 1920-1946 Yılları Arasında Büyük Millet Meclisi'nde Siirt Mebusları

Mustafa Kemal, 19 Mart 1920 tarihli bildirisini ile kapatılan Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin yerine yeni bir meclis açılacağını belirtmesi üzerine Siirt'ten seçilen 5 milletvekilinin yanı sıra Son Osmanlı Mebusan Meclisi kontenjanından da 1 kişi olmak üzere toplam 6 vekil, temsil için Türkiye Büyük Millet Meclisine katılmıştır. Seçilen bu milletvekillerine ve oy dağılımlarına bakılacak olursa; 40 oyla seçilen Siverek eski kadısı Mustafa Sabri Efendi (Baysan), 27 oyla belediye meclis üyesi Hacı Nuri (Bayam), 28 oyla Bitlis eski özel idare müdürü Necmettin Bey (Bilgin), bölgenin ulemalarından ve kanaat önderlerinden olan Salih Bey (Atalay) 21 oy, bir dönem mahkeme başkâtipliği görevinde bulunmuş Kadri Bey (Oktay) de 32 oy alarak seçilmişlerdir. Bunların dışında Son Osmanlı Mebusan Meclisi üyeliğinden dolayı kontenjan alan Halil Hulki Bey (Aydın)'dır (Aslan, 2017).

Mustafa Kemal Paşa da kurucu meclisin uyumlu çalışmasını sağlamak için 10 Mayıs 1920'de mecliste Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk grubunu kurmuş ve başkanlığını da yapmıştı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında uyumlu çalışan birinci meclis zamanla uyumunu kaybetmeye başlamıştır.

Mustafa Kemal'in desteklediği grup birinci grup olarak adlandırılmış olup Siirt'in birinci meclisteki 6 mebusu da bu grupta yer alarak Mustafa Kemal'e bağlılıklarını bildirmişlerdir (Altun, 2020).

I. Dönem Siirt milletvekillerinin ortak hareketi ve çabası sonucu Siirt sancağı Bitlis'e bağlı bir sancakken bu 6 vekilin meclise sunmuş olduğu önerge Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Bunun sonucunda Siirt Sancağının da müstakilen idaresine dair kanun 28 Şubat 1920'de kabul edilerek Siirt Sancağı bağımsız bir sancak haline gelmiştir (Demir, 2016).

Aşağıdaki tabloda ilk 7 döneme ait milletvekilleri gösterilmiştir (Koçi, 2019).

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı..1. 1920-1943 Yılları Arasında Siirt Milletvekilleri

DÖNEM	ADI-SOYADI	SEÇİLME TARİHİ
I. DÖNEM	Mustafa Sabri Efendi Hacı Nuri Bey (BAYAM) Necmettin Bey (BİLGİN) Salih Bey (ATALAY) Mehmet Kadri Bey (OKTAY) Halil Hulki Bey (AYDIN)	Son Osmanlı Mebusan Meclisi (1920-1923)
II. DÖNEM	Halil Hulki AYDIN Mahmut Bey SOYDAN	(1923-1927)
III. DÖNEM	Halil Hulki AYDIN Mahmut Bey SOYDAN	(1927-1931)
IV. DÖNEM	Halil Hulki AYDIN Mahmut Bey SOYDAN	(1931-1935)
V. DÖNEM	Halil Hulki AYDIN Şevki SÜSOY Mehmet Ali KURDOĞLU İsmail Müştak MAYAKON Naki BEKMEN	(1935-1939)
VI. DÖNEM	Mustafa Şevket DAĞ Saffet TUNCAY Behcet TÜRKAY Ali Rıza ESEN	(1939-1943)
VII. DÖNEM	Ethem İzzet BENİCE Mehmet Emin KILIÇÇIOĞLU Ali Rıza ESEN Lütfi YAVUZ Sabri ÇELİKTUĞ	(1943-1946)

Kaynak: TBMM arşivleri, internet kaynakları ile hâl tercümelerinden yararlanılarak oluşturulmuştur ("Mücadele Gazetesi", t.y.).

1920-1946 Yılları Arasında Siirt Mebuslarının Detaylı Profil Analizi

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı..2. **Seçilmiş Siirt Mebuslarının Analiz Tablosu**

SEÇİLMİŞ SİİRT MEBUSLARININ ANALİZ TABLOSU							
SIRA	ADI- SOYADI	DOĞUM YERİ/TARİHİ	SEÇİLME DÖNEMİ	YAŞ	TAHSİLİ	YABANCI DİL	MESLEK
1	Mustafa Sabri Efendi	Denizli/Çal 1887	1920	33	Lisans/ Hukukçu	Arapça / Farsça/ İngilizce/	Kadı
2	Hacı Nuri BAYAM	Siirt/ 1869	1920	51	Ortaokul		Ticaret
3	Halil Hulki AYDIN	Siirt 1869	1920, 1923, 1927, 1931, 1935,	51	Fatih Yüksek Medresesi	Arapça / Fransızca/	Müftü
4	Mehmet Kadri OKTAY	Siirt/ 1888	1920	32	Ortaokul		Çiftçi
5	Salih ATALAY	Siirt/ 1873	1920	57	Medrese	Arapça / Farsça	Müderris
6	Necmettin BİLGİN	Siirt/ 1875	1920	35	Ortaokul		Kaymakam
7	Mahmut SOYDAN	Siirt/ 1883	1923, 1927, 1931,	40	Harp Okulu	Arapça/ Almanca/ Fransızca/	Asker
8	Osman Şevki SÜSOY	Tokat/ 1897	1935	37	Lise		Memur
9	Mehmet Ali KURDOĞLU	Taşköprü/1318 1902	1935	32	Harp Okulu	Arapça	Asker
10	İsmail Müştak MAYAKON	Siirt/1285 (1868/1869)	1935	64	Yüksek İhtisas	Arapça/ Fransızca	Gazeteci
11	Naki(Nakiddin) BEKMEN	Yanya/1307 1891	1935	44	Yüksek İhtisas	Almanca/ Fransızca/ Rumca	Eski Vekil/ Müsteşar
12	Mustafa Şevket DAĞ	İstanbul/1294 (1877/1878)	(1939-43)	45	Lisans		Ressam/ Öğretmen
13	Saffet TUNCA Y	Bergama/1300 (1882-1883)	(1939-43)	56	Lisans	Fransızca	Hukukçu
14	Behcet TÜRKAY	Ödemiş/1320 1903	(1939-43)	36	Yüksek İhtisas	Fransızca	Yargıç
15	Ali Şefik ÖZDEMİR	Kahire/1301 (1883-1884)	(1939-43)	45	Ankara Hukuk Lisans	Arapça/ İngilizce/ Fransızca	Müteahhit
16	Mehmet Emin KILIÇÇIOĞLU	Siirt/1329 (1911)	(1939-43)	28	Hususi		Gazeteci
17	Ali Rıza ESEN	İbradi/1298 1880	(1939-43)	59	Yüksek İhtisas		Memur/ Bürokrat

18	Ethem İzzet BENİCE	İstanbul/1319 1902	(1943-46)	44	Yüksek İhtisas	Fransızca	Yazar
19	Lütfi YAVUZ	İstanbul/1322 (1904/1905)	(1943-46)	41	Lise		Memur/ Belediye Başkanı/ Eski Trabzon Mebusu
20	Sabri ÇELİKTUĞ	Siirt/1317 (1899/1900)	(1943-46)	46	Lise		Müteahhit
21	Baki ERDEN	Siirt/1318 (1900/1901)	1946, 1950, 1954,	40	Doktora	Fransızca	Kimya Mühendisi

Kaynak: Devlet Arşivleri, TBMM arşivleri, mevcut tezler ile döneme ait belgelerden derlenmiştir (“Mücadele Gazetesi”).

1920-1946 yılları arasında Siirt ilinden milletvekilliği yapmış vekillerin analizi yapıldığında aşağıdaki verilere ulaşılmış olup aşağıda yüzdelerle ifade edilmiştir.

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı..3. 1920-1946 Yılları Arasında Milletvekilliği Yapanların Analizi

1920-1946 Yılları Arasında Milletvekilliği Yapanların Analizi	
Siirt Nüfusuna kayıtlı milletvekillerinin oranı	% 47,6
En az lisans düzeyinde yükseköğrenim sahibi milletvekillerinin oranı	% 57,1
Yabancı dil bilen milletvekillerinin oranı	% 51,2
Birden fazla yabancı dil bilen milletvekillerinin oranı	% 33,3
Yabancı dil bilmeyenlerin milletvekillerinin oranı	% 42,8
Kamu görevlisi olan veya kamuda çalışmış milletvekillerinin oranı	% 66,6
Kamu görevlisi olmayan milletvekillerinin oranı	% 33,3
En fazla idadi (lise) seviyesinde tahsile sahip milletvekillerinin oranı	% 42,9
Birden fazla dönem milletvekilliği yapanların oranı	% 14,2
Seçilen milletvekillerinin ilk seçilmede yaş ortalaması	43,6

Tablolardaki vekiller listesi kısaca incelendiğinde dikkat çeken isimler yer almaktadır. En uzun süre mebusluk yapanın Halil Hulki Bey (Aydın) olduğu görülmektedir. Halil Hulki Bey, ayrıca Mustafa Kemal ile Latife Hanım'ın nikâhını kıyan kişi olarak da bilinmektedir (Akay, 2020). Bunun yanı sıra yine Mustafa Kemal'e yakınlığıyla bilinen Mahmut Bey (Soydan), aynı zamanda İş Bankası'nın kurucuları arasında yer almış dikkat çekici isimlerdendir. (Babaoğlu vd., 2020: 64). 1920-1946 yılları arasında milletvekilliği yapanların geneli kamu görevlisi olup yarısından fazlası lisans düzeyinde bir öğrenime sahiptir. Yine tabloya bakıldığında milletvekili seçilenlerin yarısından fazlasının Siirt doğumlu olmadığı anlaşılmakta olup yine yarısından fazlası da en az bir yabancı dil bilmektedir. Tabi burada Siirt yöresinde kullanılan Siirt Arapçası ile yine bu yörede konuşulan Kürtçe bu oranlamaya dâhil edilmemiştir. Önemli hususlardan bir tanesi de seçilmiş mebusların ilk seçilmedeki yaş ortalamasının 43,6 gibi bir rakamla günümüz rakamlarından daha düşük olmasıdır. Günümüzde seçilme yaşının 18 yaş olduğu göz önünde bulundurulduğunda 28 Mayıs 2023 milletvekili seçimlerinde seçilen vekillerin yaş ortalamasının 52,1 olması da oldukça dikkat çekicidir (www.setav.org). Hüsnü hal tercüme ve daha önce çalışılmış tezlerin yanı sıra meclis kayıtları da incelendiğinde Siirt yöresinden

seçilen mebusların genelini meclis çalışmalarında bazı komisyon görevleri ve soru önermeleri dışında memleket sorunlarının çözümü noktasında başarılı çalışmalar yapamadıkları gözlemlenmiştir. (Altun, 2020).

2. Tek Parti Döneminde Siirt Mebus Adayları ve Seçim Çalışmaları

2.1. 1940-1946 yılları arasında Siirt Mebus Aday Adayları

Bir bölgedeki demokratikleşmenin en önemli belirtisi özgür bir ortamda ve hukuka uygun yapılan seçimlerdir. Çünkü seçimler bir bölgedeki demokrasinin ve siyasetin yansımasıdır. Bir bölgede seçimler uygulanırken sadece seçim sonuçlarına odaklanmak bölgedeki demokratik ortamı analiz etmede çoğu zaman bizi yanıltabilir. Çünkü seçim sonuçları demokratik atmosferi açıklamada tek başına yeterli değildir. Demokrasinin en önemli paydaşı olan seçimlerin de farklı paydaşları vardır. Örneğin siyaseti ve siyasi atmosferi sadece seçilmişler üzerinden değerlendirmemek gerekir.

Seçilmiş adaylar kadar seçmenlerin analizi önemlidir. Hatta doğru bir analiz için aday adaylarının da çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Örneğin her seçim döneminde bir bölgede seçilecek vekillik için sayıları onlarca belki de yüzleri bulan aday adaylarını görmekteyiz. Her aday adayının ayrı bir dünyası, tahsili ve istatistiği olduğuna göre aday adaylarının bütüncül analizi o bölgedeki siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmişlik düzeyi ile siyasal ortamını ifade etmek için çok daha sağlıklı veriler sunmaktadır (Demir, 2015). Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin son döneminden tek partili siyasal sistemin inşasına uzanan süreci taşrada Siirt örneği üzerinde analiz ederken arşiv kayıtlarından çıkan aday adaylarına ait birinci elden çok zengin belgelere rastlanıldığı için bu belgelerin ve bölgeyle alakalı diğer literatür kaynaklarından derlenen bilgiler tarama, tasnif, tahlil, tenkit ve terkip yöntemleriyle derlenip toparlanmıştır. Farklı adaylara ait yaklaşık 300 adet arşiv vesikaları incelendiğinde çok renkli kişiliklere ve çok zengin bilgilere ulaşılmıştır. Bu arşiv vesikaları sayesinde bölgenin siyasi analizini yapma fırsatı elde edilmiş ve elde edilen veriler dönemlere ayrılarak hem sözel hem de sayısal bir veri halinde sunulmuştur.

Analizler sonucunda elde edilen bilgilere göre dikkat çekici bir husus da aday adaylarının 1940, 1943, 1944, 1946'nın Mart ve Haziran aylarında mebusluk için başvuru hal tercümelere vermiş olmalarıdır. Bu başvurular incelendiğinde 1940 ve 1944 aday adayları listelerinin vefat eden mebusların yerini doldurmaya yönelik yapılacak ara seçim için, 1943 ve 1946 listelerinin ise genel seçimlere yönelik olduğu anlaşılmıştır (*Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, t.y.). Örneğin Halil Hulki AYDIN'ın 1939'da vefatı üzerine boşalan mebusluk için 1940'ta mebusluk taleplerini verilmiş ve 17 Haziran 1940 tarihinde de Mustafa Şevket DAĞ mebus seçilmiştir (*BCA.490-1-0-0/319,1312-1, (7)*, t.y.). Yine Mustafa Şevket DAĞ'ın da vefatı üzerine 1944'te Emin KILIÇÇIOĞLU'nun da 339 oy alarak seçilmiş olmasından dolayı 1940 ve 1944 listelerinin ara seçim için olduğu anlaşılmıştır (*BCA.490-1-0-0/76,505-10, (1)*, t.y.). Çünkü 1943 genel seçimlerinin 28 Şubat 1943'te yapıldığı bilinmektedir. Yine eski vekil Naki BEKMEN, 1939'da vekilliği sona erdikten sonra 1941'de CHP'ye üyelik kaydı yapıp 11 Haziran 1946'da kendi el yazısı ve imzasıyla tekrar seçilmek için mebusluk aday adaylığı başvurusu yapmıştır. Başvurusu 22 Haziran 1946 tarihli arşiv kayıtlarındaki toplu listede de yerini almıştır (*BCA.490-1-0-0/319,1310-1*, t.y.). 1946 seçimlerinin de 21 Temmuz'da yapılmış olduğu bilindiğinden aday adaylarının genel seçimler için önceden başvuru yaptığı anlaşılmaktadır.

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı..4. 1940 Yılı Siirt Mebus Aday Adayları Tablosu

1940 YILI SİİRT MEBUS ADAY ADAYLARI TABLOSU						
SIRA	ADI- SOYADI	DOĞUM YERİ/TARİHİ	YAŞ	TAHSİLİ	YABANCI DİL	MESLEK
1	Osman Nuri OZANALP	Trabzon/1294 (1877/1878)	62	Harp Okulu	Fransızca	Asker/ General

2	Şebap ÖZEL	Siirt/1393 (1876/1877)	63	Ortaokul	-	Ticaret
3	Muhittin ÇAĞIN	Diyarbakır/?		İstanbul Hukuk	-	Muallimlik/ Hukuk Müşavirliği/ Avukat
4	Hikmet YAVUZ	Siirt/1314 (1896/1897)	43	İdadi	-	Kaymakam
5	Cevat DURCEYLAN	Siirt/1320 (1902-1903)	37	İlahiyat ve Edebiyat / Siirt Medresesi İcazetli	Arapça/ Farsça	Müftü
6	Salih ATALAY	Siirt/1289 (1872/1873)	67	Fatih Yüksek İlmiye İhtisası	Arapça/ Farsça	Eski Vekil / Müftü
7	Yusuf Ziya ÖZBAKAN	Adana/ 1890?	60	Tıp/Operatör		Doktor
8	Naci SIRAL	İstanbul/1297 (1879/1880)	60			Vali Vekili/ Defterdar/ Kızılay Azalığı
9	Tahir TUNCAY	Siirt/1285 (1868/1869)	71		Arapça/ Farsça	Hâkimlik/ Müftülük/ Muallimlik
10	Cemalettin Yazgan ARIKAN	Siirt/1318 (1900/1901)	49	Ankara Meslek Mektebi Mustantik / Ankara Adliye Okulu		Veznedar/ Noter

2.2. 1943 Yılı Mebus Aday adayları Listesi

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı..5. 1943 Yılı Siirt Mebus Aday Adayları Tablosu

1943 YILI SİİRT MEBUS ADAY ADAYLARI TABLOSU						
SIRA	ADI- SOYADI	DOĞUM TARİHİ	YAŞ	TAHSİLİ	YABANCI DİL	MESLEK
1	Cevat DURCEYLAN	Siirt/1320 (1902-1903)	40	İlahiyat ve Edebiyat / Siirt Medresesi İcazetli	Arapça/ Farsça	Müftü
2	Naci SIRAL	İstanbul/1297 (1879/1880)	63			Vali Vekili/ Defterdar/ Kızılay Azalığı
3	Hikmet TÜRKER	Siirt/1320 (1902/1903)	40	Lise Muadili/ İtalyan Ticaret ve Maliye Mektebi		Memur

4	Mehmet Emin ÖZBEK	Siirt/1314 (1896/1897)	46	İnşaat Müteahhidi		Müteahhit
5	Bilal EVİN	Siirt/1293 (1876/1877)	66	Hususi		Tüccar
6	Kâzım KAYIHAN	Gerebene (Manastır)/ 1301 (1883/1884)	59	Harp Okulu		Asker/ Binbaşı
7	Hikmet YAVUZ	Siirt/1314 (1896/1897)	46	İdadi	-	Kaymakam
8	Mehmet Fehmi FIRAT	Siirt/1298 (1880/1881)	62	İdadi Derecesinde Hususi		Maliyeci/ Defterdar
9	Lütfü KAYRA	Siirt/1312 (1894/1895)	48	İdadi		Memur
10	İsmail Hakkı ÖZCANLI	Siirt/1318 (1900/1901)	42	Siirt Muallim Mektebi		Okul Müdürü
11	Aziz AYTEKİN	Siirt/1305 (1877-1878)	68	Trabzon İdadisi	Farsça/ Arapça	Mektupçu/ Yazı İşleri Müdürü
12	Osman Şevki SÜSOY	Tokat/1314 (1896/1897)	46	Tokat İdadisinde Dahiliye Memuriyeti		Nüfus Müdürü

2.3. 1944 Mebus Aday Adayları Listesi

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı..6. 1944 Yılı Siirt Mebus Aday Adayları Tablosu

1944 YILI SİİRT MEBUS ADAY ADAYLARI TABLOSU						
SIRA	ADI- SOYADI	DOĞUM TARİHİ	YAŞ	TAHSİLİ	YABANCI DİL	MESLEK
1	Hikmet YAVUZ	Siirt/1314 (1896/1897)	47		-	Kaymakam
2	İsmail Hakkı ÖZCANLI	Siirt/1318 (1900/1901)	43	Siirt Muallim Mektebi		Okul Müdürü
3	Cevat DURCEYLAN	Siirt/1320 (1902-1903)	40	İlahiyat ve Edebiyat / Siirt Medresesi İcazetli	Arapça/ Farsça	Müftü
4	Sami BOYAR	İstanbul/1296 (1878/1879)	65	Yüksek İhtisas	Fransızca	Ressam/ Mühendis/ Müze Müdürlüğü

5	Naci SİRAL	İstanbul/1297 (1879/1880)	64			Vali Vekili/ Defterdar/ Kızılay Azalığı
---	------------	------------------------------	----	--	--	---

2.4. 1946 Mebus Aday Adayları Birinci Liste 06/03/1946

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı..7. 1946 Yılı Siirt Mebus Aday Adayları Tablosu “Birinci Liste”

1946 YILI SİİRT MEBUS ADAY ADAYLARI TABLOSU “BİRİNCİ LİSTE”						
SIRA	ADI- SOYADI	DOĞUM TARİHİ	YAŞ	TAHSİLİ	YABANCI DİL	MESLEK
1	İsmail Hakkı ÖZCANLI	Siirt/1318 (1900/1901)	45	Siirt Muallim Mektebi		Okul Müdürü
2	Mehmet Emin ÖZBEK	Siirt-Tillo/1314 (1896/1897)	49			Müteahhit
3	Tevfik BESİM			İstanbul Hukuk		Dahiliye Vekaleti Şube Müdürü/ Kaymakam Vali Vekili
4	Munip URAS	Siirt/1328 (1910-1911)	35	Hususi İdadi		Topkapı Sarayı Tamiratı ile /İnönü Stadyumu 3. Kısım müteahhidi
5	Ekrem ÖZKAN	Siirt/1316 (1898/1899)	47	Maliye Mektebi Âlisi		Sayıştay Denetçisi
6	Şükrü TARHAN	Siirt/1302 (1884/1885)	61	Rüştiye		Ticaret
7	Sadrettin ÖZKAN	Siirt/1334 (1915/1916)	30	Ankara Hukuk	Arapça	Yargıç
8	Mehmet Cemalettin Yazgan ARIKAN	Siirt/1318 (1900/1901)	45	Siirt İdadisi		Siirt Noteri Sarıyer Noteri
9	Aziz AYTEKİN	Siirt/1305 (1877-1878)	68	Trabzon İdadisi	Farsça/ Arapça	Mektupçu/ Yazı İşleri Müdürü
10	Lütfü KAYRA	Siirt/1312 (1894/1895)	51	Siirt İdadisi		Çiftçi/Memur
11	Şerafettin KESEN	Adana/1319 (1901/1902)	44	Tıp Operatörü		Baştabip
12	Sabri ÇELİKTUĞ	Siirt/1317 (1899/1900)	46	6 Sınıflık İdadi		Belediye Başkanı
13	Azmi SARAÇOĞLU	Siirt/1321 (1903/1904)	42	Harp Okulu		Memur/ Asker/ Yedek Subay Üsteğmen
14	Abdi ARSLAN	Siirt/1316 (1898/1899)	47	Siirt İdadisi		Esnaf/Manifaturacı

15	Memduh YAŞA	Siirt/1332 (1913/1914)	32	İktisat/ Doktora		Müfettiş/ Yazar
16	Tarık BİLGİN	Malatya/1329 (1911)	35			Dokumacı/ Fabrikatör
17	Necati AVCI					Eczacı/ Siirt gazetesi İmtiyaz Sahibi
18	Fuat FIRAT	Siirt/1330 (1911/1912)	34			Yozgat Sulh Yargıcı
19	Osman PEKUZ	İzmir/1298 (1880/1881)	65	Harp Okulu		Asker/ Emekli Tuğbay
20	Abdullah ÖNER	Siirt/1315 (1897/1898)	48	İstanbul İdadisi/ Yedek Subay Okulu		Memur/ Vekâleten Mektupçu ve Kaymakam
21	Bilal EVİN	Siirt/1293 (1876/1877)	69	Hususi		Tüccar

2.5. 1946 Mebus Aday Adayları İkinci Liste 22/06/1946

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı..8. 1946 Yılı Siirt Mebus Aday Adayları Tablosu “İkinci Liste”

1946 YILI SİİRT MEBUS ADAY ADAYLARI TABLOSU “İKİNCİ LİSTE”						
SIRA	ADI- SOYADI	DOĞUM TARİHİ	YAŞ	TAHSİLİ	YABANCI DİL	MESLEK
1	Fevzi Rami AYDIN	İstanbul/1302 (1884/1885)	61	Harp Okulu		Emekli Tümgeneral
2	Sabri SEVERCAN	Siirt /1309 (1891/1892)	54			Müteahhit
3	Lütfü KAYRA	Siirt/1312 (1894/1895)	51	Siirt İdadisi		Çiftçi/Memur
4	Mehmet Emin ÖZBEK	Siirt-Tillo/1314 (1896/1897)	49			Müteahhit
5	Necati AVCI			Eczacılık Fakültesi		Eczacı/ Siirt gazetesi İmtiyaz Sahibi
6	Naki BEKMEN	Yanya (1891)	55	Yüksek Ziraat İhtisas		Ticaret
7	Tarık BİLGİN	Malatya/1329 (1911)	32			Dokumacı/ Fabrikatör
8	Cevat DURCEYLAN	Siirt/1320 (1902-1903)	43	İlahiyat ve Edebiyat / Siirt Medresesi İcazetli	Arapça/ Farsça	Müftü

9	Mehmet Fehmi FIRAT	Siirt/1299 (1881/1882)	64	İdadi		Maliyeci/ Defterdar
10	Salih AYDIN	Siirt/1305 (1887/1888)	58	Rüştiye		Meslekten Yetişme Avukat
11	Hikmet TÜRKER	Siirt/1320 (1902/1903)	43	Lise Muadili / İtalyan Ticaret ve Maliye Mektebi		Memur/ PTT Muamelat Başmuavini
12	İsmail Hakkı ÖZCANLI	Siirt/1318 (1900/1901)	45	Siirt Muallim Mektebi		Okul Müdürü
13	Ahmet Zeki SALIŞ	Diyarbakır/1328 (1910/1911)	35			Ankara'da Muhtar/ Matbaacı
14	Fethi ORAL	Siirt/1315 (1897/1898)	48	Harp Okulu		Sağlık nedeniyle emekli asker

2.6. 1940-1946 Yılları Arasında Siirt Mebus Aday Adaylarının Genel Tablosu

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı..9. 1940-1946 Yılları Arasında Siirt Mebus Aday Adaylarının Genel Tablosu

MEBUS ADAYLARI ANALİZİ	1940	1943	1944	1946-1	1946-2	Genel
Mebusluk talebinde bulunan mebus adaylarının yaş ortalaması	56,8	52,2	51,8	47	44,8	50,5
Birden fazla başvuruda bulunan mebus adaylarının oranı	%40	%66,6	%80	%28,5	%50,7	%53
Siirt nüfusuna kayıtlı mebus adaylarının oranı	%70	%75	%60	%76,2	%64,3	%69,1
Kamu görevlisi olan mebus adaylarının oranı	%90	%83,3	%100	%57	%35,7	%73,2
Serbest meslek/ tüccar vs. mebus adaylarının oranı	%10	%6,7	-	%38	%50	%26,8
İdadi seviyesinin üstünde tahsili olan mebus adaylarının oranı	%60	%50	%40	%42,8	%42,8	%37,12
En fazla idadi seviyesinde tahsili olan mebus adaylarının oranı	%40	%50	%60	%57,2	%57,2	%52,9
Yabancı dil bildiğini belirten mebus adaylarının oranı	%40	%16,6	%40	%9,5	%7,14	%22,6
Asker kökenli mebus adaylarının oranları	%10	%8,3	-	%14,2	%14,2	%9,3
Hal tercümesi sunan mebus adaylarının sayısı	10	12	5	21	14	62

2.7. Tek Parti İktidarında Siirt'in Gündeme Gelen Sorunları ve Mebus Adaylarının Analizi

1940 ile 1946 yılları arasında Siirt'ten milletvekili olmak isteyen Mebus adaylarını incelediğimizde genel olarak yaş ortalamalarının 50'nin üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Burada dikkat çekici olan durum yaş ortalamasının sonraki dönemlerde sürekli bir düşüş içerisinde olmasıdır. Bu durum zaman geçtikçe kendinde milletvekilliği yeterliliği olduğuna inanan ve önceki kuşaklara göre daha genç bir kitlenin ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca mebus aday adaylarının neredeyse dörtte üçü kamu görevlisi olup yine çoğunluğunun Siirt nüfusuna kayıtlı olduğu anlaşılmaktadır. Asker kökenli olan Mebus adaylarının oranı ise oldukça düşüktür. Bir başka dikkat çekici husus da aday adaylarının yarısından fazlasının en fazla idadi seviyesinde bir tahsile sahip olmasıdır. Bu durum halkın tahsil seviyesinin çok düşük olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı bu dönemde insanlar aynı anda öğretmenlik, yargıçlık, vali vekilliği gibi çeşitli kamu görevlerinde görev alabilmektedir. Çünkü o dönemde okuryazarlık oranı da çok düşük olduğundan okuryazar olmak bile o dönemin şartlarında bir insan için çok önemli bir kazanımdır. Örneğin yapılan arşiv çalışmalarında medreseden tahsilli olup icazet almış olmasından dolayı yargıç olarak görev yapan adaylara dahi rastlanılmıştır. 1940 yılı Mebus adaylarından Tahir Tuncay (71), ilerlemiş yaşına rağmen mebusluk talebinde bulunmuştur. Hal tercümesine baktığımızda kariyerinde meslek olarak hâkimlik, müftülük, muallimlik gibi görevler yaptığı anlaşılmaktadır. Yine birinci grup milletvekillerinden Salih Atalay'ın da Fatih Yüksek İlimiye İhtisası icazetnamesine sahip olmasından dolayı vekilliği sona erdikten sonra müftülük görevini devam ettirdiği görülmektedir (BCA.490-1-0-0/319,1310-1, (16, 17), t.y.).

Öğrenim durumu düşük olan bir ilde de yabancı dil bilenlerin sayısının da az olduğu sonucuna varılmıştır. Hal tercümelerindeki beyanlara bakıldığında en fazla bilinen yabancı dilin Arapça ve Farsça olduğu anlaşılmaktadır. Dikkat çekici bir husus da adaylığı konusunda serbest meslek erbabının sürekli bir artış eğiliminde olmasıdır. Bu dönemde Siirt ilinin en büyük sorunları su, elektrik, altyapı, sağlık, ulaşım haberleşme ve eğitim gibi konulardır (Siirt gazetesi, 1939). Bu sorunları dillendirmek için Siirt halkı tarafından çok sayıda dilekçe ile başvuru yapıldığı anlaşılmaktadır.

Ulaşım konusundaki sıkıntılara bakıldığında yolların yetersiz oluşundan yakınılmaktadır. (Coşkun, 2021). Hatta trenin 14 Ağustos 1944'te Siirt'in Kurtalan ilçesine kadar gelmesi münasebetiyle memlekette büyük bir sevinç ve coşku yaşanmıştır (Siirt gazetesi, 1943a).

Bununla beraber o dönemde Siirt şehrinde Osmanlıdan kalma hükümet binasının güçlükle ayakta kaldığı, Siirt Memleket Hastanesi, cezaevi ve postane gibi kurumların ciddi konut sıkıntısı nedeniyle güçlükle bulunan kiralık binalarda hizmet verdiği de ifade edilmektedir (Obuz, 2017b; Siirt gazetesi, 1943b). Bu sorunların yanında eğitimle ilgili de çok ciddi sorunlar olduğundan bahsedilmekte ve Siirt ilinde okuryazarlık oranının çok düşük olduğu ve bir lisenin olmamasından yakınılmaktadır. Siirt'in ilk lisesi olan Siirt Lisesi daha sonra 1954 yılında faaliyete geçecektir (Obuz, 2017b). Mebus adayları da bu sorunları seçim propagandalarına dönüştürülerek hem yetkililerden yardım istenmiş hem de çözüm konusunda kendilerinde bir yeterlilik görmüşlerdir. Bu sorunlardan ise en fazla dillendirilene su sıkıntısıdır ve suya bağlı gelişen temizlik ve sağlık sorunlarıdır (Siirt gazetesi, 1946). İlginç olan bir durum da bu kadar ihmal edilmişliğin bu kadar geri kalmışlığın üzerine Mebus adaylarının yine de dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün şahsına methiyeler atfederek, onun için şiirler yazıp kendilerinin mebusluk için uygun görülmelelerini dilemeleridir. Örnek verecek olursak arşiv kayıtlarında müftü olarak görev yapan Cevat DURCEYLAN'ın İsmet İnönü'ye defalarca methiyeler içeren yazılar ve şiirleri kaleme almasıdır. Yine 1940 ve 1943 yıllarında Siirt'ten aday adayı olan Naci SİRAL'ın özellikle "*Milli Şefin Tarihi Bir Söylevi*" adlı şiirle İsmet İnönü'ye ithafen yaptığı methiyeler oldukça dikkat çekicidir. Yine Hikmet TÜRKER adlı mebus adayının hal tercümesinde çok ilginç tespitleri vardır (BCA.490-1-0-0/319,1311-1, (23), t.y.).

Mebus adayları tek tek incelendiğinde içlerinde çok mütevazı bir öğrenim durumu ve hayatı olanlar olmasına karşın o dönemin şartlarında göre çok iyi mevkide olanların da varlığı dikkat çekicidir. Jandarma Genel Komutanlığı'ndan emekli olduktan sonra aday adayı olan emekli General Osman Nuri OZANALP ve eski başbakanlardan Necmettin Erbakan'ın yeğeni olduğu iddia edilen Yusuf Ziya ÖZBAKAN adlı doktorun da Siirt'ten mebusluk için aday adayı olması da oldukça dikkat çeken isimlerdendir. Profillere baktığımızda general, kaymakam, belediye başkanı, yazı işleri müdürü, nüfus müdürü, defterdar, hakim, müftü, noter, eczacı, okul müdürü, müteahhit, fabrikatör, gazeteci-yazar gibi mesleklerin yanında esnaf, çiftçi, muhtar, tüccar, hatta savaş gazisinin olması da mebus adayları mozağının oldukça renkli olmasını sağlamıştır. Öyle ki Siirtli olmadıkları halde Siirt'ten mebus

adaylığına başvuranlar da oldukça dikkat çekicidir. Bunların adaylık için verdikleri hâl tercümelerine bakıldığında aday olmalarının altında yatan sebep geçmişteki kariyerlerine güvenmeleri ya da bir şekilde Siirt'te görev yapmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Hatta bunlar içerisinde aynı anda hem Siirt'ten hem de başka illerden aday adayları olanlarda mevcuttur. Örneğin Kastamonu'dan aday adayı olan Kasım KAYIHAN gibi isimler de mevcuttur (BCA.490-1-0-0/319,1312-1, (28), t.y.). Yine Tarık BİLGİN de Siirt ve Muş illerinden seçilme yeterliliği olduğunu belirtmektedir. Genellikle mebusluk talebinde bulunurken yaptıkları hizmetleri anlatmalarının yanı sıra referans olarak başkalarını göstermeleri de oldukça dikkat çekicidir (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (32), t.y.). Örneğin Lütfü KAYRA adlı mebus adayı hâl tercümesinde kendisini tanıtırken Siirt eski valisi Sakıp BEYGO, Malatya valisi Fahri Bey, Tokat valisi İzzettin ÇAPAR gibi isimlerden kendisi hakkında referans alınabileceğini bildirmektedir (BCA.490-1-0-0/319,1311-1, (40, 42, 43), t.y.).

Referans konusunda iddialı olanlardan bir tanesi de Tillolu Mehmet Emin ÖZBEK'tir. Kendisi Ankara'da ikamet etmesine rağmen Siirt ile bağımlı koparmadığını bundan dolayı da Siirt'in bütün sorunlarına vakıf olduğunu belirtmiş olup Ankara'da yaptığı işlerden dolayı çeşitli kurum müdürlerinden ve il valilerinden kendisi hakkında referans alınabileceğini belirtmektedir (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (3), t.y.). Yine dönemin mektupçusu günümüz yazı işleri müdürlüğü pozisyonunda görev yapan Aziz AYTEKİN de kendisi hakkında görev yaptığı valilerden referans alınmasını hatta kendisiyle ilgili olumlu yazıları da hüsnühal tercümesinde ekleterek mebusluk talebinde bulunmuştur. 1946 yılındaki başvurusunda an itibarıyla Aydın ilinin mektupçusu olarak görev yaptığını bildirmiş, aynı zamanda mevcut Siirt milletvekilleri Lütfü YAVUZ ve Emin KILIÇÇIOĞLU gibi isimlerin milletvekilliğini kendilerine değil de Aziz Aytekin'in şahsına layık gördüklerini bildirerek halkın itimadını ne derece kazandığını ifade etmeye çalışmıştır (BCA.490-1-0-0/319,1311-1, (40, 42, 43), t.y.). Aday adayları incelendiğinde Cevat DURCEYLAN, Naci SIRAL, Lütfü KAYRA ve İsmail Hakkı ÖZCANLI adlı mebus adaylarının üçten fazla başvuruları olduğu görülmektedir. Bu konuda rekor, dört başvuruyla Siirt Muallim Mektebi müdürü ve matematik öğretmeni İsmail Hakkı ÖZCANLI'ya aittir. Kendisi 1943,1944, 1946-1 ve 1946-2 dönemlerinde adaylık başvurusunda bulunmuştur (BCA.490-1-0-0/319,1312-1, (3), t.y.).

Yine dikkat çekici isimlerden biri de Hikmet YAVUZ'un yurdun çeşitli bölgelerinde kaymakamlık yapmış olması ve Orhangazi kaymakamı olarak görev yaparken mebusluk talebinde bulunmasıdır. Arşivdeki hal tercümelerine bakıldığında yaptığı hizmetleri anlatmakla beraber hâl tercümesinin eklerinde aldığı teşekkür belgeleri ile referanslarını belirtmiştir (BCA.490-1-0-0/319,1310-1, (30,31), t.y.). Mehmet Cemalettin Yazgan ARIKAN adlı mebus adayı da yedi buçuk yıllık askerlik hizmetinden sonra noterlik sınavını kazanıp Siirt noteri olduğunu, an itibarıyla de İstanbul Sarıyer Noteri olarak görev yaptığını, halkın teveccühünü kazandığını belirterek özellikle de Türk Hava Kurumu başkanlarının referanslarını da başvurusuna ekleyerek mebusluk talebinde bulunmuştur. (Siirt gazetesi, 1943c). Böylesine renkli bir mozaikten sanatçıların ve gazetecilerin de eksik olması düşünülemezdi (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (16,17), t.y.). Örneğin Sami BOYAR adlı mebus adayı da asıl mesleğinin ressamlık ve mühendislik olduğunu ifade ederek başvuru tarihi itibarıyla Ayasofya Müzesi'nde müze müdürü olarak görev yapmakta olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında Fransa'da da eğitim aldığını ifade etmiştir (BCA.490-1-0-0/319,1312-1, (5), t.y.). Tahsil konusunda önemli bir isim de Tevfik BESİM'dir. Kendisi İstanbul Hukuk Fakültesi mezunu olduktan sonra İsviçre'nin Zürih Üniversitesi'nde siyaset bilgileri ve Bern Üniversitesinde de hukuk tahsili yaptığını ifade etmektedir (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (4), t.y.). Münip URAS adlı mebus adayı da Siirt doğumlu olup Diyarbakır ve İstanbul'da müteahhitlik yaptığını ifade etmektedir. Hatta başvuru tarihi itibarıyla yapımı süren İstanbul İnönü Stadyumu'nun üçüncü kısım inşaatı ile Topkapı Sarayı'nın onarım işlerinin müteahhidi olduğunu da hâl tercümesinde ifade etmektedir (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (5), t.y.). Ekrem ÖZKAN da Maliye Mektebi'nden mezun olup Sayıştay denetçisi olarak görev yapmakta olduğunu ifade ederek mebusluk talebinde bulunmuştur (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (6), t.y.).

Daha önce de belirttiğimiz gibi Siirt doğumlu olmayıp Siirt mebusluğu için adaylığını bildirenlerden Şerafettin KESEN'de Siirt Memleket Hastanesi'nde 4 sene hizmet etmesinden ve bu süre zarfında Siirt halkından kazandığı teveccühler dolayısıyla mebusluk talebinde bulunmuştur (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (22), t.y.). En dikkat çekici isimlerden bir tanesi de Siirt'in belediye başkanı iken hatta 2. defa seçilmiş bir belediye başkanırken mebusluk için istifa edip mebus adayı olan Sabri ÇELİKTUĞ'dur. 1946'da da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne mebus olarak katılan mebuslardan biri de Sabri ÇELİKTUĞ olacaktır (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (24), t.y.). Siirt'te aktif siyaset yapan

esnaflardan en önemlisi Abdi ARSLAN'dır. Kendisi hâl tercümesinde Cumhuriyet Caddesi'nde manifaturacılık yapmakta olduğunu belirtip CHP il idari kurulu üyeliği, kâtipliği, halkevleri sosyal yardım komiteleri gibi görevlerde aktif rol aldığı ifade edilip orta derecede tahsil sahibi olduğunu da belirtip mebusluk talebinde bulunmuştur (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (26,27), t.y.). 1935 yıllarında Tahsil konusunda önemli bir kariyeri olanlardan bir tanesi de Memduh YAŞA adlı mebus adaydır (Siirt gazetesi, 1941). Kendisinin 25 Mart 1946'da doktorasını tamamlamış olduğunu ve "vasıtalı vergilere dair araştırmalar" konulu tezinin basılmakta olduğunu ifade ile tahsiline istinaden mebusluk talebinde bulunmuştur (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (28, 31, 35, 36), t.y.). 1911 Malatya doğumlu olup fabrikatör olduğunu ifade eden Tarık BİLGİN, daha önce bağımsız olarak mebus adayı olduğunu ifade etmiş, 1946 seçimlerinde ise CHP'den mebusluk talebinde bulunmuştur. Tarık BİLGİN ayrıca Siirt ve Muş illerinden seçilmeye yeterliliği olduğunu ifade ederek aynı anda iki ilden mebusluk başvurusunda bulunmuştur. Ayrıca eski Siirt Mebusu Necmettin BİLGİN'in yeğeni ve Malatya-Urfa tahrirat müdürü iken 1929'da vefat eden Tevfik BİLGİN'in de oğlu olduğunu ifade ederek mebusluk talebini bildirmiştir (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (32), t.y.). Siirt eczacılarından Necati AVCI'nın arşiv kayıtlarında nüfus kütük bilgilerine ulaşamadığından doğum tarihi bulunamamıştır. Kendisi sunduğu hal tercümesinde Siirt'te on yıllık eczacı olduğunu ve partinin tüm değerlerine sarsılmaz bir değerle sarılacağını ifade ederek mebusluk talebinde bulunması da dikkat çekicidir (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (33), t.y.). Dikkat çekici olan isimlerden bir tanesi de İzmir nüfusuna kayıtlı Osman Pekuz'dur. Hâl tercümesinde Balkan, Çanakkale ve Kurtuluş savaşlarına katılmış olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca milli mücadele yıllarında Maçka Silahhanesinde bulunan silahların milli mücadele grubuna sevki ve teslimini sağlamış olduğundan ve Siirt'te daha önce Alay komutanı olarak görev yaptığı dönemde Siirt halkevine 28 metre uzunluğunda ve 10 metre genişliğinde bir toplanma ve sinema salonu inşa ettirdiğinden bahsetmiştir. Albay rütbesinde iken Tugay komutanlığı yapmış olmasından dolayı tuğbay rütbesiyle emekli olduğunu da ifade edilip mebusluk talebinde bulunmuştur (BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (37, 38, 39), t.y.). Kendisi hakkında mütevazı bilgiler veren Bilal EVİN de Siirt ilinde yaptığı hizmetleri 12 maddede toplayarak telgrafla iletmiş hal tercümesinde belirterek mebusluk başvurusunda bulunan aday adaylarından (BCA.490-1-0-0/319,1311-1, (27), t.y.).

Sonuç

İnsanlık, var olduğu günden itibaren sürekli bir değişim döngüsü içerisinde hareket ederek yenilenmekte ve değişmektedir. Dolayısıyla bir topluluk değişmeye karar vermişse önünde hiçbir engel duramaz. Çünkü bir alanda meydana gelen değişimler adeta domino taşı etkisiyle diğer alanları da tetiklemektedir. Bu çalışmada ülkede başlayan değişim rüzgârları Siirt yöresi özelinde indirgenerek ve değerlendirmelere tabi tutularak çıkarımlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Elde edilen veriler derlenip toparlanarak değerlendirildiğinde Siirt'in ülkenin doğusunda köşeye atılmış ve âdeta kaderine terkedilmiş olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Siirt, birden çok sorunla baş etmeye çalışırken bir o kadar da sahipsiz kalmışlığın acısını yüreğinin en derininde hisseden, sesini duyuramaya çaba gösteren bir yerleşim yeri görüntüsü vermektedir. Bunların yanı sıra ciddi imkânsızlıklarla boğuşan devlet merkezinden de neredeyse hiç destek almadan kendi yağında kavrularak ayakta durmaya çalışan, merkezden ne verilirse sevinen, verilmediğinde ise üzölmeye bile hakkı olmayan yetim çocuk görüntüsüne sahip bir şehir profiline ulaşılmıştır.

Bu çalışmadaki amaç kadim bir kültüre ve geçmişe sahip Siirt şehrinin Cumhuriyet'in kuruluşundan tek partili siyasal iktidar anlayışının oluşumuna ve meşruiyet zeminlerine uzanan süreçte Siirt yöresinde oluşan siyasal atmosferin Siirt yöresi üzerindeki etkileri derlenip toparlanarak belirlenmeye çalışılmıştır. Dönemin koşulları düşünüldüğünde Siirt yöresinin geçmişten devam eden sorunları mebus aday adaylarının sundukları hâl tercümelerinin yanı sıra yöreyle alakalı diğer çalışmaların da derlenip toparlanması neticesinde belirlenmiştir. İncelenen bu sorunlara çözüm vaatlerinde bulunan ve yeni yönetimde söz sahibi olmak isteyen Siirt mebus adaylarının sorunları ifade ediş şekli ve sorunlara karşı ortaya koydukları çözüm önerileri üzerinde durulmuş olup bir bakıma Siirt şehrinin sorunsalları noktasında siyasi, kültürel ve ekonomik analizler yapılmıştır.

Memleketin sorunlarına vurgu yapıp sorunları çözme noktasında kendinde güçlü bir özgüven barındıran aday adaylarının yanında namzetliği tamamen ikili ilişkilerle çözebileceğine inanan mebus adaylarına da rastlanılmıştır. Hatta üstü kapalı ifadelerle veya alenen mevcut mebusların yetersiz olduğunu, memlekete faydalarının olmadığını düşünenlere de rastlanılmış olunup Siirt insanının mebus adaylarını seçmeye kabul yeterlilikte olmadığını, cehaletin memlekette kol gezdiğini düşünen mebus

aday adaylarıyla da karşılaşmıştır. Bundan dolayı ulaşılan her bilginin önem arz ettiği, memleketin siyasal ve sosyal yapısı hakkında bilgi verdiğiinden arşiv vesikaları ciddi bir titizlikle incelenmiş ve böylece doğru analizler yapılmaya çalışılmıştır.

Bu analizler sonucunda da Siirt'in geçmişten günümüze yaşadığı değişimleri karşılaştırmalı olarak analiz edebilme ve yorumlama şansına sahip olunarak memleket hakkında derinlemesine fikir sahibi olunmuş ve bu değişimlerin gelecek nesillere aktarılması konusunda fırsat elde edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda çalışmamız elde edilen tüm yazılı, görsel ve diğer kaynaklarından istifade edilerek derlenmiştir. Bu şekilde elde edilen bulguların da gelecek kuşaklara objektif bir şekilde aktarılması hedeflenmiştir.

Kaynakça

- Akay, S. (2020). *Belgelerle siirt'in manevi dinamikleri, alimleri ve eserleri*. Siirt Birlik Matbaacılık.
- Altun, A. (2020). *1920-1950 Yılları arasında Siirt milletvekilleri ve faaliyetleri* (Tez No. 630385) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Batman Üniversitesi.
- Aslan, B. (2017). *Tek parti döneminde Siirt (1923-1950)* (Tez No. 454851) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Atalay, Ö. (1946). *Siirt tarihi*. C.H.P. Siirt Halkevi, Çeltüt Matbaası.
- Ateş, N. Y. (1998). *Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*. Der Yayınları.
- Babaoğlu, R. ve Olgun, S. (2020). *Siirt mebusu Mahmut Bey (Soydan)*. Doğu Kitabevi.
- BCA.490-1-0-0/76,505-10, (1) (76,505-10). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1310-1, (16, 17) (319,1310-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1310-1, (30,31) (319,1310-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1310-1 (319,1310-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1311-1, (23) (319,1311-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1311-1, (27) (319,1311-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1311-1, (40, 42, 43). (319,1311-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1312-1, (3) (319,1312-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1312-1, (5) (319,1312-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1312-1, (7) (319,1312-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1312-1, (28) (319,1312-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (3) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (4) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (5) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (6) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (16,17) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.

- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (22) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (24) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (26,27) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (28, 31, 35, 36) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (32) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (33) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- BCA.490-1-0-0/319,1313-1, (37, 38, 39) (319,1313-1). (t.y.). 490-1-0-0.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) (76,502-3). (t.y.). 30-10-0-0.
- Coşkun, Y. (2021). Ulusal basında Siirt ili: Cumhuriyet Gazetesi örneği (1930-1960). *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52, 11-32.
- Çelik, A. (2019). *Tanzimattan Cumhuriyete Siirt* (1. baskı). Emin Ofset Matbaacılık.
- Davison, R. H. (2022). *Osmanlı İmparatorluğu'nda reform 1856-1876* (C. 1). Dergah Yayınları.
- Demir, Ş. (2015). Tek parti döneminde Siirt'te Cumhuriyet bayramı kutlamaları. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 38-48.
- Demir, Ş. (2016). *Cumhuriyet döneminde siirt*. Düzey Yayınevi.
- Demirel, A. (2010). *İlk meclis'in vekilleri: Millî mücadele döneminde seçimler* (1. baskı). İletişim.
- Güneş, İ. (1997). *Türk parlamento tarihi: Meşrutiyete geçiş süreci*. TBMM Basımevi Müdürlüğü.
- Kılıççıoğlu, C. (1992). *Her yönüyle Siirt: Tarihçe, örf ve adetler, mahalli bayramlar, yemekler, atasözleri, familya lakapları*. C. Kılıççıoğlu.
- Koçi, Ö. F. (2019). *Siirt vilayetinde sosyal, siyasal ve kültürel faaliyetler(1931-1956)* (Tez No. 567671) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bitlis Eren Üniversitesi.
- Kucak, Ö. (2016). Sicill-i ahvâl defterlerine göre Siirt doğumlu gayr-i müslim memurlar (1879-1909). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 260-268.
- Mücadele Gazetesi. (t.y.). *Mücadele Gazetesi*. Geliş tarihi 13 Temmuz 2023, gönderen <https://www.mucadelegazetesi.com/Milletvekilleri.htm>
- Obuz, Ö. (2017a). Millî mücadeleye şark'tan bir destek: Siirt örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2017(27), 264-276. <https://doi.org/10.5505/pausbed.2017.67689>
- Obuz, Ö. (2017b). *Siirt'in Cumhuriyet serüveni (1923-1950): Gelenek, modernite, kimlik*. Akıl Fikir Yayınları.
- Olgun, S. (2017a). Beşar ve cemil çeto kardeşlerin garzan bölgesindeki eşkıyalık faaliyetleri. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 16(31), 33-56.

- Ortaylı, İ. (2013). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı* (36. baskı). Timaş Yayınları.
- Seçkin, B. S. (2006). *Başlangıçtan günümüze, Siirt tarihi* (2. baskı). Siirtler Derneği.
- Siirt gazetesi*. (1939, Mart 4).
- Siirt gazetesi*. (1941, Temmuz 1).
- Siirt gazetesi*. (1943, Temmuz 3).
- Siirt gazetesi*. (1943, Ekim 16).
- Siirt gazetesi*. (1943, Aralık 23).
- Siirt gazetesi*. (1946, Kasım 30).
- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (Seta). (2023, 12 Aralık).
<https://www.setav.org/secimler-ardindan-yeni-meclis-toplumu-ne-kadar-yanisitiyor/>
- Tektaş, N. (2004). *Osmanlı*. Çati.
- Uyar, Hakkı. (2012). *Tek parti dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*. Boyut Yayıncılık.
- Yılmaz, N. (2019). *Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinde Siirt Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Batman Üniversitesi.
- Zeydin, M., & Yıldız, H. (2006, Eylül 19). *19. Yüzyıldan Günümüze Siirt İlinin İdari ve Demografik Yapısında Meydana Gelen Değişimler*. Uluslararası Siirt Sempozyumu, Siirt.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlı olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Kurul İzni

Çalışmada etik kurul iznine gerek duyulmamıştır.

